

faciamus quæ eius sancta iussa ac monita: ut eum filijs Hebræorum, in cœlesti Hierusalem laudare illum possimus regem & redemptorem nostrum, sedentem in dextera patris. Cui per ipsum & cum ipso, & spiritu sancto sit in supercœlesti Hierusalem omnis laus, honor, & gloria, gratiarum actio, decus, & imperium in omnia secula seculorum, Amen.

CAPVT VIGESIMVM.

158

IT factum est in una dierum docente illo populū in templo; & euangelizante, conuenerunt principes sacerdotum & scribæ cum senioribus, & aiunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem? Respondens autem IESVS, dixit ad illos: Interrogabo uos & ego unū uerbum, respondete mihi, Baptismū Ioannis de cœlo erat, an ex hominibus? At illi cogitabant intra se dicētes: Quia si dixerimus, de cœlo, dicet: Quare ergo nō credidistis illi? Si autē dixerimus, ex hominibus: plebs uniuersa lapidabit nos: certi sunt enī, Ioānem pphetā esse. Et responderunt se nescire unde esset. Et IESVS ait illis: Neque ego dico uobis in qua potestate hæc facio. ¶ Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam colonis, & ipse peregre fuit multis temporibus. Et in tempore illo misit ad cultores seruum, ut de fructu uineæ darent illi. Qui cælum dimiserunt eum inanem. Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Et addidit tertium mittere: qui & illum uulnerantes, eiecerunt. Dixit autem dominus uineæ: Quid faciam? Mittam filium meum dilectum, forsitan cum hunc uiderint, uerebuntur. Quem cum uidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Et eiecerunt illum extra uineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus uineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit uineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit. Ille autē aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptū est: Lapidē quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conquassabitur: supra quem autem ceciderit, comminuet illum. Et quærebāt principes sacerdotum & scribæ mittere in illum manus illa hora, & timuerunt populū: cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc. ¶ Et obseruantes miserunt insidiatores qui se iustos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui, & potestati præsidis. Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, scimus quia rectè dicis & doces, & non accipis personam, sed uiam dei in ueritate doces: Licet nobis tributum dare Cæsari, an non? Consyderans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tētatis? Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt dei, deo.

dei, deo. Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram plebe: & mirati in respōso eius, tacuerunt. Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicētes: Magister, Moyses scripsit nobis, si frater alicuius mortuus fuerit habens uxore, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissimè omnium, mortua est & mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam uxorem. Et ait illis IESVS: Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi uero qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubēt, neque ducent uxores, neque ultra mori poterunt. Aequales enim angelis sunt, & filii sunt dei, cum sint filii resurrectionis. Quia uero resurgant mortui, & Moyses ostēdit secus rubum: sicut dicit dominum, deum Abraham, & deum Isaac, & deum Iacob. Deus autem, nō est mortuorum, sed uiuorum: omnes enim uiuūt ei. Respondentes autem quidam scribarum, dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Et amplius non audebāt eum quicquam interrogare. ¶ Dixit autem ad illos. Quomodo dicunt CHRISTVM, filium esse 161

55 David: & ipse David dicit in libro Psalmorum, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? David ergo dominum illum uocat, & quomodo filius eius est? ¶ Audiēte autē omni populo, dixit discipulis suis: Attēdite à scribis, qui uolunt ambulare in stolis, & amāt salutationes in foro, & primas cathedras in 162

60 synagogis, & primos discubitus in conuiuuiis. Qui deuorant domos uiduarū, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem.

ANNOTATIONES BREUES XXXVII. CIRCA LITERAM CAP. XX.

1	dierum * ἐκείνων illorum	9	Certi sunt enim, πεπαισμένος γάρ ἐστιν	29	iustos * εἶναι esse
2	conuenerunt ἐπέσκαυ astiterunt	20	Persuasa est enim ut referatur ad plebē.	29	caperēt eū in sermōe, ἐπιλάβωνται αὐτοῦ λόγῳ
3	aiunt εἶπον	20	hæres. * δεῦτε	33	caperēt eius sermonē dolum τῆν πανουργίαν
6	præteritum, uerbum. λόγῳ	22	Venite, dixerunt – illi.	38	astutiam qui negant esse resur- rectionem, οἱ ἀντιλέγοντες ἀνάστασιν
6	Respondete εἰπατε	25	supra ἐπί	40	qui cōtradiccō dicūt resurrectionē nō esse sine liberis ἄτεκνος
6	Dicite Baptismum Baptismus	25	supra quem autem ἐφ' ᾧ δὲ ἂν		
		27	super quencunq; autē timuerunt – populū.		

40 fuerit, ἀποθάνῃ mortuus fuerit	* ἀποκριθεὶς respondens	50 sicut ὡς
42 sine filijs. ἄπικνος	46 nubunt, ducunt uxores & infra.	52 dixerunt - ei
42 sequens δ δευτερος secundus	46 traduntur ad nuptias, 59 ἐγκαμίσκονται dantur nuptum	foro, ταῖς ἀγοραῖς plurale.
42 sine filio. ἄπικνος	48 ducent uxores, ἐγκαμίζονται	60 uiduarum, * &
43 illam * ὡσαύτως similiter	48 poterunt. δύνανται præfens.	61 simulantes longā ora- tionem. προφάσι μακρὰ προσεύ- χονται
43 similiter & - omnes	48 Aequales enī angelis ἰσάγγελοι ᾠδ	prætextu prolixè orāt. damnationem maio- rem.
43 semen, τίκνα liberos	49 Quia uero resurgāt ὅτι δὲ ἐγείρονται	περισσότερον κρίμα abundantius iudicium
45 uxorem, Et	Quod autē resurgunt	

COMMENTARIUS IN CAPVT VIGESIMVM.

158

Vbdiť Lucas de scribis & pharisæis interrogantibus dominum, in qua potestate, autoritatē ue faceret ea, quæ fecerat aut faciebat, dicens. ¶ Et factū est in una dierum docente illo populum in templo, & euangelizante: conuenerunt principes sacerdotum, & scribæ cum senioribus, & aiunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis: aut quis est, qui dedit tibi hanc potestatem. Respondens autem IESVS, dixit ad illos: Interrogabo uos & ego unum uerbum. Respondete mihi: Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus: At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, de cælo, dicet: Quare ergo non credidistis illi: Si autem dixerimus, ex hominibus: plebs uniuersa lapidabit nos: certi sunt enim, Ioannem prophetam esse. Et responderunt se nescire unde esset. Et IESVS ait illis: Neque ego dico uobis in qua potestate hæc facio. ¶ Hanc principum sacerdotum, scribarum & seniorum interrogationem, & domini ex interrogatione de baptismo Ioannis unde esset, responsionem: habet Matthæus capite uigesimo primo, numero ducentesimo tertio, & Marcus capite undecimo, numero sexagesimo nono. Neque hic adijcit Lucas. Deinde subdit Lucas parabolā de plantata uinea, quæ locata fuit agricolis, dicens. ¶ Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantauit uineam, & locauit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. Et in tempore illo misit ad cultores seruum, ut de fructu uineæ daret illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. Et addidit alterum seruum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem. Et addidit tertium mittere. Qui & illū uulnerantes, eiecerunt. Dixit autem dominus uineæ: Quid faciam: mittā filiū meum dilectū: forsitan cum hūc uiderint, uerebuntur. Quem cum uidissent coloni, cogitauerunt intra se dicentes: Hic est hæres, occidamus illum, ut nostra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra uineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus uineæ: Veniet, & perdet colonos istos, & dabit uineam alijs. Quo audito, dixerunt illi: Absit. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc quod scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: Omnis qui ceciderit supra illum lapidem, conuassabitur: supra quē autem

159

que autē ceciderit, cōminuet illum. Et quærebant principes sacerdotū, & scribæ mittere in illum manus illa hora, & timuerunt populum. Cognouerunt enim quod ad ipsos dixerit similitudinem hanc. ¶ Hanc parabolam posuit Matthæus cap. uigesi-
 moprimo, numero ducētesimo quinto. Et illic mysteriū parabolæ declaratum est, & proinde ex illo loco petendum. Et cum dicitur hic, Locauit eam colonis, Misit ad cultores, Cum uidissent coloni: illa, colonis, cultores, coloni, eodem uocabulo, sed per casus uariato, Græce dicuntur, γεωργοῖς, γεωργούς, γεωργοί, quæ apud Matthæum uertuntur, agricolis, agricolas, agricolæ: ne putentur diuersi esse, qui hic dicuntur coloni & illic agricolæ: & proinde alia parabola. Idem quoque est hic homo quidam, & illic paterfamilias, per quem significatur deus. Qui & peregre fuit multis temporibus: quia in terris non est uisus ad aduentum usque domini, quo tempore uisus est in filio: quia qui uidet filium, uidet & patrem: quādo quidem filius in patre, & pater in filio est. Porro particula, Veniet & perdet colonos (id est agricolas) istos, & dabit uineam alijs: hic est saluatoris loquentis, at apud Matthæum similis illi est principum sacerdotum, aut seniorum populi, interrogationi domini respondentium, unde intelligitur dominus illam ipsorum sententiam approbasse ex uerbis Lucæ hoc in loco, ut qui se proprio ore iudicabant, condemnabantur. Et quale est, quod hic principes sacerdotum, scribæ aut seniores, illo audito dixerunt illi: Absit, μὴ γένοιτο: Hoc sanè nō est inficiatorium, sed deprecatoriū, & perinde ac si diceretur, ne fiat, ne eueniat ut agricolæ filiū domini uineæ eiectū extra uineā occidāt: & qd̄ propterea uinea alijs locanda sit agricolis, primis scilicet male pro delicto suo perditis. Sed ex psalmo 117. ostendit eis dominus rem ita euenturam, cum ait: Quid ergo est hoc, quod scriptū est: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic tactus est in caput anguli. Vbi per hoc quod dicitur, ædificantes reprobasse lapidē illū sumangularem, qui est CHRISTVS dominus: designatur ipsos agricolas filiū domini uineæ reprobaturos, eiecturos, et occisuros. Quod autē subiungitur: Omnis qui ceciderit super illum lapidē, conuassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum. explicatio est oraculi Esaiæ capite octauo dicentis: Dominum exercituum ipsum sanctificate. Ipse pauor uester, & ipse terror uester. Et erit uobis in sanctificationem: in lapidem autē offensionis, & petram scandali duabus domibus Israël, & in laqueū & in ruīnam habitātibus Hierusalem. Et offendent ex eis plurimi, & cadent & conterentur, & irretietur, & capientur. Nā illud, Omnis qui ceciderit super illū lapidē, conuassabitur: explicat id Esaiæ: In lapidem autem offensionis, & petram scandali duabus domibus Israël. Sed quæ sunt duæ illæ domus Israël: Quid si domus Leuitarū, de qua fuerunt sacerdotes & scribæ, & domus Isacar, de qua Iudas qui tradidit dominū, qui & ob id dicitur Iscariotes? Nam hæc duæ domus, arbitror, maxime offenderunt & impegerunt in CHRISTVM. & ideo cōquassatæ sunt. Et quod adiūgitur, Super quem autem ceciderit, cōminuet illum: explicat id Esaiæ, Et in laqueum, & ruīnam habitantibus Hierusalem. Tunc autem cecidit super Hierosolymitanos, & cōminuit eos: quando facta est ultoribus Romanis abominatio desolationis: quā non nō solū Daniel, sed & dominus eis prædixit. Sed & id quod sequitur, Et offendent ex eis plurimi, & cadent & conterentur: eandem habet sententiam, nam cadere super illum lapidē, est incidere in illum, impingere in illum, obluētari & resistere ei: quod fecerunt plurimi. Et cum dicitur, cadent & conterentur: hic intelligitur casus lapidis super eos, quæ est etiam diuina ultio, non solum in hoc, sed & in altero seculo illos conterens. Et tunc quoq; ipsi principes cum dominus hæc diceret, impingebant in illum, uolētes illa hora iniicere manus in eum. Quod & tentassent, etsi frustra (non enim poterant præuerrere oracula) nisi timuissent populū: quia cognouerūt quod de ipsis hæc parabola diceretur. Sed quid fecerit ubi id ausi non sunt, subdit Lucas, dicens. ¶ Et obseruantes miserūt insidiatores, qui

Ioh. 1. 43

Psalm. 117.

Esai. 8.

Dani. 9.

Luc. 19.

160

» se iustos simulant, ut caperent eum in sermone, & traderent illum principatui, & po-
 » testati praesidis. Et interrogauerunt eum, dicentes: Magister, scimus quia recte dicis
 » & doces, & non accipis personam: sed usam dei in ueritate doces. Licet nobis dare
 » tributum Caesari, an non? Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid
 » me tetatis? Ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginem & inscriptionem? Respon-
 » dentes, dixerunt: Caesaris. Et ait illis: Reddite ergo quae sunt Caesari, Caesari: &
 » quae sunt dei, deo. Et non potuerunt uerbum eius reprehendere coram plebe: & mi-
 » rati in responso eius, tacuerunt. Accesserunt autem quidam Sadduceorum, qui ne-
 » gant esse resurrectionem, & interrogauerunt eum, dicentes: Magister, Moyses scri-
 » psit nobis, Si frater alicuius mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit,
 » ut accipiat eam frater eius uxorem, & suscitet semen fratri suo. Septem ergo fratres
 » erant. Et primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit il-
 » lam, & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam, similiter & omnes septem,
 » & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissimè omnium mortua est & mu-
 » lier. In resurrectione ergo cuius eorum erit uxor? siquidem septem habuerunt eam
 » uxorem. Et ait illis IESVS: Filij huius seculi, nubunt & traduntur ad nuptias: illi
 » uero qui digni habebuntur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent,
 » neque ducent uxores, neque ultra mori poterunt. Aequales enim angelis sunt, & fi-
 » lij sunt dei, cum sint filij resurrectionis. Quia uero resurgant mortui, & Moses osten-
 » dit secus rubum: sicut dicit dominum, deum Abraham, & deum Isaac, & deum Ia-
 » cob. Deus autem, non est mortuorum, sed uiuorum. Omnes enim uiuunt ei. Re-
 » spondentes autem quidam scribarum dixerunt ei: Magister, bene dixisti. Et ampli-
 » us non audebant eum quicquam interrogare. ¶ Conspirauerunt scribae & pha-
 » risaei cum Herodianis ex Matthæo, ut possent dominum in sermone reprehende-

Esai. 3. re, ut in hoc quoque uerificaretur sermo Esaiæ in loco paulo ante adducto: Omnia enim quae loquitur populus iste, coniuratio est. Et hæc coniuratio ac conspiratio ad ipsum reprehendum, scripta etiam est à Matthæo capite uigesimo secundo, numero 207. tam de pharisæis, quibus ostenso numismate dominus silentium imposuit, quam de Sadduceis qui negabant resurrectionem mortuorum: supponebant enim quod in resurrectione & utri ducerent uxores, & mulieres nubent. ex quo, & hypothesi possibili, aduersarios, siue hoc, siue illud dicerent, id est in quancumque partem responderent, ad in consentaneum, aut impossibile deducere solebant. Vnde colligebant resurrectionis impossibilitatem. At dominus suppositionem inficiatus est, quam stulti scribae & pharisaei admitterant, & ideo captioni illorum facere satis nesciebant: sed in dissolutione cauilli, tanquam culices tela aranearum impliciti, irretiti, inuoluti, frustra laborabant. Quem dominus & uere dissoluit, & praeterea ueritatem eos edocuit, & hic, & apud Matthæum cap. uigesimo secundo, numero 208. Subdit insuper Lu-

161 » modo crederent eum esse filium Dauid, dicens. ¶ Dixit autem ad illos: Quomo-
 » do dicunt CHRISTVM esse filium Dauid, & ipse Dauid dicit in libro psalmorum:
 » Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, sca-
 » bellum tuorum? Dauid ergo dominum illum uocat, & quomodo filius eius est? ¶ Et hanc quoque confusionem scribarum & pharisaeorum, non inuenientium quid essent dicturi, qui nihilominus uenerant, ut domino silentium imponerent, quod contra ipsis omni in loco cum uerecundia impositum est, habet Matthæus capite uigesimo secundo, numero 210. Et qui uenerant ut caperent, ipsi uiceuersa capti fuerunt, sicut scriptum

Psal. 9. est: Comprehendantur in consilijs quibus cogitant. Subiungit Lucas, quae de scribis
 162 » dixerit dominus discipulis suis, dicens. ¶ Audiente autem omni populo, dixit discipu-
 » lis suis: Attendite à scribis qui uolunt ambulare in stolis, & amant salutationes in fo-
 » ro, &

10, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiujs. Qui deuorant domos uiduarum, simulant longam orationem, hi accipient damnationem maiorem. ¶ Prius dictum est, quo pacto obseruantes miserunt qui se iustos simulant. Erant ergo hypocritæ, sed simulati ac tecti. Et proinde dominus, qui occulta cognoscit, quales essent, aperte detexit ad populum. Sic omnia peccata, quantuncumque tecta fuerint, erunt detecta coram omnibus angelis, sanctisque cœlorum. Et talium fugiendam esse conuersationem uitæq; imitationem habet Matthæus capite uigesimo tertio, numero ducentesimo undecimo: & Marcus capite duodecimo, numero septuagesimo quarto. Et quod dominus dicebat: id non erat ut illos infamaret, sed ut alij a tali uita cauerent. Attendite (inquit) a scribis, caute ab illis, & maxime qui talium erant morum, quales eos describit. Non simus ergo ambitiosi, curiosi, superflui in uestibus, non appetentes auræ popularis, non ambientes inter alios primas dignitatis partes, non captantes in conuiujs prima loca, non simulatione sanctitatis simplicium corda fallentes, & hoc quidem auaritiæ gratia: quia hos mores odit deus, & grauissimo punit supplicio: iustus enim est. Sed in omnibus simus modesti, humiles, ueraces, benefici, liberales & misericordes: & ita dilecti a domino, æternum uitabimus supplicium, & nos uitæ beatorum aptos reddemus, immo ipse reddet: quæ nobis sua quidem bonitate largiatur pater æternus per CHRISTVM saluatorem nostrum. Cui laus, decus, & imperium in omnia secula seculorum, Amē.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

Respiciens autem, uidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quædam uiduam pauperulam, mittentem æra minuta duo. Et dixit: Verè dico uobis, quia uidua hæc pauper, plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundantia sibi, miserunt in munera dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnè uictum suum quem habuit, misit. ¶ Et quibusdã dicentibus de templo quod bonis lapidibus & donis ornatum esset, dixit: Hæc quæ uidetis, uenient dies in quibus nõ relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. Interrogauerunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando hæc erunt: & quod signum, cum fieri incipient? Qui dixit: Videte ne seducamini. Multi enim uenient in nomine meo, dicentes, quia ego sum, & tempus appropinquauit. Nolite ire post eos. Cũ autem audieritis prælia & seditiones, nolite terreri. Oportet primum hæc fieri, sed nondum statim finis. Tunc dicebat illis, Surget gens cõtra gentem, & regnum aduersus regnũ: & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentia, & fames, terroresque de cœlo, & signa magna erunt. Sed ante hæc oĩa, iniiciet uobis manus suas, & persequetur, tradetes in synagogas & custodias, trahetes ad reges & præfides propter nomẽ meum. Continget autem uobis in testimonium. Ponite ergo in cordibus uestris nõ præmeditari quemadmodum respondeatis. Ego enim dabo uobis os & sapientiã, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarii uestri. Trademini autem a parentibus & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficiet ex uobis. Et eritis odio omnibus hominibus